

PEMBENTUKAN STRUKTUR SUKU KATA DIALEK MELAYU KUALA PILAH

(The Formation of Syllable Structures in the Kuala Pilah Dialect)

Sharifah Raihan Syed Jaafar
s_raihan@ukm.edu.my

Pusat Penyelidikan Kelestarian Sains Bahasa,
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan Malaysia,
43600 Bangi, Selangor, Malaysia.

Abstrak

Makalah ini menghuraikan dan menjelaskan struktur suku kata yang terdapat dalam dialek Melayu Kuala Pilah. Data kajian ini diperoleh daripada kerja lapangan yang dilakukan di Kampung Ulu Gentam, Kuala Pilah. Analisis lampau berkaitan dengan suku kata dasar bahasa Melayu menunjukkan bahasa ini terdiri daripada empat jenis suku kata, iaitu KV, KVK, V dan VK. Dapatan kajian menunjukkan terdapat perbezaan dalam tatatingkat kekangan yang membentuk suku kata dialek Melayu Kuala Pilah berbanding bahasa Melayu standard. Di samping itu, hasil kajian juga menunjukkan suku kata yang bermula dengan vokal dan suku kata yang bermula dengan konsonan menggunakan strategi yang berbeza dalam pembentukan suku kata. Asas pembentukan suku kata dibentuk oleh kekangan yang dinamakan ONSET dan *KODA, dan semua pola suku kata mampu mematuhi kekangan tersebut. Susunan set hierarki kekangan dialek Melayu Kuala Pilah yang terhasil ialah *KODAKOMPLEKS >> KONTIGUITI >> JAJAR-KIRI >> DEP-IO>> ONSET >> MAX-IO. Persamaan pola suku kata yang terdapat dalam dialek ini dengan bahasa Melayu standard dianalisis sebagai hasil daripada perbezaan tatatingkat kekangan kepurnaan bentuk yang terdapat dalam sesuatu nahu dialek.

Kata kunci: dialek Melayu, dialek Melayu Kuala Pilah, struktur suku kata, fonologi, teori optimaliti

Abstract

This paper intends to describe and explain the syllable structure in the Kuala Pilah Malay dialect. Data for this study were obtained from field work conducted in Kampung Ulu Gentam, Kuala Pilah. Previous analyses of Malay basic syllable structures show that the language consists of four types of syllable structures i.e. CV, CVC, V and VC. The finding of this study demonstrates there is a difference in the constraint ranking that in the syllable structure of the Kuala Pilah dialect compared to standard Malay. Apart from this, the results of this study also show that different strategies are employed in the construction of vowel and consonant-initial syllable structures. The basic construction of syllable is formed by the constraints named ONSET and *CODA, and all the patterns of syllables obey these constraints. A set of hierarchical constraints of Kuala Pilah Malay dialect yielded *COMPLEXCODA >> CONTIGUITY >> ALIGN-L >> DEP-IO >> ONSET >> MAX-IO. Any similarities found in the patterns of syllables between this dialect and standard Malay were analysed as the result of difference in the ranking of well-formedness constraints in the grammar of particular dialects.

Keywords: Malay dialect, Kuala Pilah dialect, syllable structure, phonology, optimality theory

PENDAHULUAN

Istilah dialek berasal daripada perkataan Yunani “dialektos”, iaitu *manner of speech*. Panitia Atlas bahasa Eropah mentakrifkan dialek sebagai sistem bahasa yang digunakan dalam sesebuah masyarakat untuk membezakannya daripada masyarakat lain yang menggunakan sistem bahasa yang berlainan, walaupun mempunyai hubungan yang erat (Ayatrohaedi, 1979; Ibrahim Mustapa & Ibrahim Daud, 1990). Pei dan Gaynor (1960) pula mendefinisikan dialek sebagai sesuatu bahasa tertentu yang dituturkan oleh sekumpulan penutur dalam sesebuah masyarakat bahasa. Dialek mempunyai bentuk tertentu yang dituturkan dalam kawasan tertentu dan berlainan daripada bentuk standard baik dari segi sebutan, tatabahasa mahupun penggunaan kata-kata. Walau bagaimanapun kelainan tersebut tidaklah begitu besar untuk dianggap sebagai satu bahasa yang lain (Ibrahim Mustapa & Ibrahim Daud, 1990).

Dialek Melayu Kuala Pilah (DMKP) merupakan subdialek dalam dialek Negeri Sembilan (DNS). DNS merupakan salah satu dialek dalam

bahasa Melayu. Dialek yang tergolong dalam satu bahasa yang sama lazimnya mempunyai banyak ciri persamaan di samping ciri perbezaan. Perkongsian dan persamaan ciri menunjukkan bahawa dialek tersebut mengekalkan ciri yang diwarisi daripada bahasa sumber. Perbezaan ciri pula menggambarkan dialek itu telah mengalami perkembangan tersendiri dan terpisah daripada dialek yang lain (Zaharani, 2006).

Antara persamaan yang sering ditemui dalam kebanyakan dialek ialah dari segi struktur suku kata yang membentuk perkataan. Sehubungan dengan itu, kajian ini akan menghuraikan dan menjelaskan pembentukan struktur suku kata dalam DMKP.

DIALEK MELAYU KUALA PILAH

Menurut Ibrahim Mustapa dan Ibrahim Daud (1990), daerah Kuala Pilah ialah daerah terbesar berbanding dengan daerah lain di Negeri Sembilan. Dialek Kuala Pilah merangkumi kawasan Batu Kikir, Serting dan sebahagian daripada Padang Lebar. Kini, kawasan tersebut telah membentuk daerah baharu yang dinamakan daerah Jempol. Meskipun begitu, sempadan politik yang telah ditentukan tidak membataskan DMKP.

Dialek Kuala Pilah lazimnya akan dikaitkan dengan bahasa Minangkabau. Hal ini dikatakan demikian kerana berdasarkan sejarah, masyarakat tempatan pada akhir abad kelima belas dahulu telah bergaul dengan masyarakat Minangkabau yang bermigrasi ke wilayah di negeri ini. Pengaruh yang jelas sekali dibawa oleh masyarakat Minangkabau ialah bahasa. Bentuk DNS terutamanya dari segi vokal memperlihatkan persamaan dengan bahasa Minangkabau. Namun begitu, tidaklah bermakna DNS sebagai bahasa Minangkabau kerana didapati terdapat perbezaan yang besar antara DNS dengan bahasa Minangkabau. Sebaliknya, DNS lebih mirip bahasa Melayu standard (BMS) (Sharman, 1973).

Walaupun DNS mempunyai ciri-ciri persamaan, terdapat juga perbezaan atau kelainan dari segi cara pengucapan dialek dalam kelompok tertentu di negeri itu. Kelainan pengucapan tersebut dapat diperhatikan pada intonasi ayat. Namun begitu, perbezaannya tidak begitu ketara kerana persamaan yang dikongsi bersama adalah lebih banyak. Penutur dialek biasanya akan mencari persamaan dalam dialek mereka untuk memudahkan komunikasi (Mohd Pilus, 1978).

Asmah (1985) juga menyatakan bahawa DNS bukanlah berasal daripada bahasa Minangkabau. Selain DNS, dialek Selangor juga ada menerima pengaruh daripada bahasa Minangkabau. Namun begitu,

dialek Melayu Minang yang terdapat di Selangor masih mengekalkan banyak persamaan dengan bahasa Minangkabau di Sumatera. Perbezaan antara DNS dengan dialek Minang ini menunjukkan bahawa DNS telah mengalami perkembangannya yang tersendiri.

Sebaliknya, Asmah berpendapat dialek Temuan merupakan dialek asal yang meliputi wilayah Negeri Sembilan. Walaupun dialek Temuan ini tidak memperlihatkan ciri-ciri yang khusus untuk membuktikan bahawa dialek ini tergolong dalam DNS, namun subdialek Jelebu yang terdapat dalam DNS memperlihatkan persamaan yang banyak dengan dialek ini. Walau bagaimanapun, didapati dialek Temuan memperlihatkan lebih banyak persamaan dengan dialek Johor berbanding dialek Jelebu. Oleh itu, Asmah menyimpulkan bahawa dialek Temuan merupakan faktor perangkai antara dialek Johor di selatan dengan dialek Selangor di utara, dalam wilayah yang sambung-menyambung. Kedatangan orang Minangkabau yang bermastautin telah mengakibatkan gangguan terhadap penyebaran dialek tersebut. Kini, dialek Temuan merupakan salah satu dialek yang dituturkan oleh orang asli di kawasan Selangor dan Negeri Sembilan.

Pandangan Asmah ini bertepatan dengan pernyataan Tan Ta Sen (1966) bahawa proses perkembangan bahasa itu dapat ditinjau daripada dua aspek. Dalam perkembangan bahasa, sesuatu bahasa itu mungkin terpecah kepada beberapa dialek, dan seterusnya mungkin berkembang menjadi bahasa yang berlainan, tetapi sekerabat atau mungkin berlaku penggabungan beberapa dialek yang berkembang menjadi sebuah bahasa. Kini, dialek Kuala Pilah merupakan salah sebuah dialek yang terdapat dalam bahasa Melayu.

KAJIAN LEPAS

Sharman (1973) meninjau secara ringkas tentang bunyi vokal dalam DNS. Beliau menyatakan bahawa DNS mempunyai 14 bunyi vokal, dan bunyi ini dibahagikan kepada dua kumpulan utama, iaitu vokal tulen dan vokal yang dinasalkan. Kumpulan kedua pula ialah kumpulan vokal yang dinasalkan.

Asmah (1985) ada menyentuh berkenaan DNS. Beliau menyatakan DMKP terdiri daripada tujuh vokal, iaitu i, e, ε, a, o, u, o dan ɔ. Selain itu, DMKP juga tidak mempunyai vokal *schwa* seperti dalam BMS. Yang berbeza ialah, Asmah tidak lagi mengklasifikasikan fonem konsonan

kepada dua seperti yang dilakukan oleh Sharman (1973), dan beliau juga tidak membincangkan berkenaan vokal yang disengaukan. Ibrahim Mustapa dan Ibrahim Daud (1990) dalam tulisannya menerangkan tentang sistem fonem vokal dan konsonan yang wujud dalam DMKP. DMKP terdiri daripada tujuh fonem vokal, iaitu /i, e, ε, a, o, u, o dan ə/, sama seperti yang dinyatakan oleh Asmah (1985).

Ibrahim Mustapa dan Ibrahim Daud (1990) menyatakan bahawa fonem konsonan terdiri daripada 21 fonem, iaitu /p, b, t, d, k, g, ʔ, č, ʝ, m, n, ŋ, ɲ, l, s, z, h, ɣ, w, j dan š/, berbeza daripada Asmah (1985) yang menyatakan bahawa dialek Kuala Pilah terdiri daripada 19 konsonan, iaitu /p, b, t, d, k, q, g, m, n, ŋ, ɲ, č, ʝ, l, s, z, h, w, j dan š/. Konsonan yang tidak dinyatakan oleh Asmah ialah konsonan /y/ dan /ʔ/. Kajian Asmah (1985) ini selari dengan kajian sebelumnya yang dilakukan oleh Sharman (1974) yang juga menyatakan bahawa DNS terdiri daripada 19 fonem.

Selain membincangkan fonem konsonan dan vokal dalam DNS, Ibrahim Mustapa dan Ibrahim Daud (1990) turut membincangkan proses pemendekan kata yang berlaku dalam dialek tersebut. Sebelum itu, Mohd Pilus (1978) juga pernah menyentuh tentang proses pemendekan kata yang berlaku dalam DNS. Menurut Pilus (1978), pengucapan dalam DNS selalu dipendekkan. Kependekan ini digunakan oleh kelompok pengguna bagi memudahkan pertuturan harian. Pemendekan ini dilakukan melalui proses rentetan vokal seperti /lagi/ → [lai], penghilangan vokal seperti /pəmalu/ → [pmalu], peleburan vokal seperti /seekor/ → [sekɔr], menghilangkan suku kata awal, contohnya /səkarəŋ/ → [kayəŋ].

METODOLOGI KAJIAN

Bagi tujuan kajian ini, data primer diperoleh melalui kaedah kajian lapangan yang terdiri daripada kaedah temu bual dan bercerita. Kampung Ulu Gentam yang terletak di Kuala Pilah dipilih sebagai kawasan kajian, dan responden yang merupakan penutur natif DMKP yang menetap di kampung tersebut berumur antara 50-60 tahun.

Kampung Ulu Gentam merupakan salah satu kampung yang terdapat di daerah Kuala Pilah, dan rata-rata penduduknya masih menuturkan DMKP tanpa mengira umur sama ada tua atau muda. Kampung ini dipilih kerana kedudukan geografinya yang tidak terlalu hampir dengan pekan Kuala Pilah. Di sekitar kawasan kampung tersebut, jarak di antara satu rumah dengan satu rumah yang lain adalah jauh yang menunjukkan

kawasan tersebut masih tidak mengalami pembangunan yang meluas. Oleh itu, kampung ini dipilih sebagai kawasan kajian.

Pemilihan informan untuk kajian ini berdasarkan ciri-ciri yang terdapat pada penduduk. Antara informan yang dipilih termasuklah seorang wanita lanjut usia dan menetap secara kekal di satu kawasan. Untuk kajian ini, kawasan yang ditetapkan untuk informan ialah penduduk yang tinggal di sekitar Kampung Ulu Gentam, Kuala Pilah. Pemilihan wanita dewasa sebagai informan bertepatan dengan pendapat yang dikemukakan oleh Ajib (1984) bahawa kaum perempuan lebih “asli” pertuturannya berbanding kaum lelaki. Selain itu, Chambers dan Trudgill (1998) menyatakan bahawa pemilihan informan yang telah menetap lama di sesuatu kawasan dapat menjamin keaslian bahasa yang ingin dikaji. Informan yang lanjut usia pula dapat menggambarkan gaya bahasa yang lebih klasik.

SISTEM FONEM DIALEK KUALA PILAH

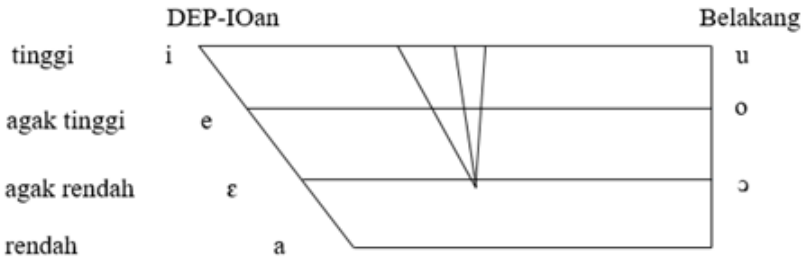
Ibrahim Mustapa dan Ibrahim Daud (1990) dalam tulisannya menyatakan dialek Kuala Pilah terdiri daripada 28 fonem, iaitu tujuh fonem vokal, iaitu /i, e, ε, a, u, o dan ɔ/ dan 21 konsonan, iaitu /p, b, t, d, k, g, ʔ, č, ʝ, m, n, ŋ, ɲ, l, s, z, h, ɣ, w, j, dan š/, berbanding dengan bahasa Melayu standard yang terdiri daripada enam fonem vokal dan 25 fonem konsonan.

Sistem Vokal

Dalam dialek Kuala Pilah terdapat tujuh vokal, iaitu i, e, ε, a, o, u dan ɔ. Bunyi vokal dalam dialek Kuala Pilah mempunyai puncak kelantangan yang nyata, sama ada vokal tersebut berdiri sendiri sebagai suku kata atau hadir sebagai satu unsur dalam rentetan bunyi dalam satu suku kata. Bunyi vokal ini kedengaran lebih jelas lagi daripada bunyi konsonan kerana mempunyai nilai kepanjangan yang tertentu dan nyaring (Sharman, 1973).

Kesemua fonem vokal tersebut boleh hadir di awal, tengah dan hujung kata kecuali vokal /e/ dan /o/ yang hanya terdapat di tengah dan di akhir suku kata. Contoh data yang diperolehi daripada kajian lapangan seperti pada halaman 7.

Data tersebut menunjukkan bahawa vokal /a/, /i/ dan /u/ boleh hadir di hadapan dan tengah kata seperti /a/ dalam [apɔ], /i/ dalam [ikɔt], dan /u/ dalam [umo]. Vokal /e/ dan /o/ pula hanya terdapat di tengah dan akhir kata.

Rajah 1 Bunyi vokal dialek Negeri Sembilan.

Sumber: Sharman (1973).

Input	BMS	DMKP
/apa/	[ʔapə]	[apɔ]
/lepas/	[ləpas]	[ləpɛh]
/sempat/	[səmpat]	[sɔmpɛʔ]
/ikut/	[ikoʔ]	[ikot]
/manis/	[manes]	[manih]
/umur/	[ʔumo]	[umo]

Dalam BMS, vokal *schwa* /ə/ boleh wujud pada awal, tengah dan akhir kata. Namun begitu, vokal *schwa* /ə/ ini tidak terdapat dalam DMKP, tetapi vokal ini mempunyai kesejajaran dengan vokal /ɔ/ dalam subdialek Kuala Pilah (Asmah, 1985). Yang berikut merupakan contoh bagi kesejajaran vokal /ə/ dan vokal /ɔ/ yang ditemui dalam kajian lapangan yang dijalankan:

Input	BMS	DMKP
/tempat/	[təmpat]	[tɔmpɛʔ]
/empat/	[əmpat]	[ɔmpɛʔ]
/jeram/	[jəram]	[jɔyam]
/gemar/	[gəma]	[gɔma]

Berdasarkan data tersebut, kesejajaran antara vokal /ə/ dalam BMS dan vokal /ɔ/ dalam DMKP dapat dilihat apabila vokal /ə/ yang berada

di awal, tengah dan akhir kata dalam BMS digantikan dengan vokal /ɔ/ dalam DMKP.

Sistem Konsonan

Dalam DMKP terdapat 21 fonem konsonan, iaitu /p, b, t, d, k, g, ʔ, č, ʝ, m, n, ŋ, ɲ, l, s, z, h, ɣ, w, j, dan š/. Dalam DMKP konsonan boleh hadir di awal dan akhir kata, tetapi tidak semua konsonan boleh hadir di akhir kata. Maknanya, konsonan boleh menduduki posisi onset dan koda dalam struktur suku kata. Dalam DMKP, terdapat beberapa konsonan yang mengalami perubahan dan disejajarkan dengan konsonan dalam bahasa Melayu. Antara konsonan yang mengalami perubahan ialah konsonan /r/, /s/, dan /t/.

(a) Konsonan /r/

Konsonan getaran alveolar /r/ dalam BMS mempunyai kesejajaran dengan frikatif velar /ɣ/ dalam dialek Kuala Pilah. Selain itu, konsonan ini juga mengalami pengguguran di akhir suku kata. Pengguguran konsonan /r/ di akhir kata adakalanya mempengaruhi vokal yang mendahuluinya dan adakalanya tidak. Jika konsonan ini didahului oleh vokal /a/, maka vokal ini tidak mengalami sebarang perubahan, tetapi sekiranya didahului oleh vokal /i, u, e atau o/, maka vokal tersebut akan mengalami perubahan (Asmah, 1985). Yang berikut merupakan contoh daripada kajian lapangan tentang konsonan /r/.

Input	BMS	DMKP
/jeram/	[jəram]	[jɔɣam]
/baru/	[baru]	[baɣu]
/oraŋ/	[oraŋ]	[ɔɣaŋ]
/diri/	[diri]	[diɣi]
/gemar/	[gəma]	[gɔma]
/besar/	[bəsa]	[bɔsa]

/motor/	[moto]	[moto]
/bandar/	[banda]	[banda]

Berdasarkan data di atas, konsonan /r/ dalam BMS disejajarkan dengan konsonan /ɣ/ dalam DMKP. Bagi empat contoh seterusnya, konsonan /r/ dalam BMS digugurkan apabila konsonan ini berada di akhir suku kata dalam DMKP.

(b) Konsonan /s/

Konsonan frikatif /s/ hanya boleh berada pada awal atau di antara vokal, tetapi tidak boleh wujud pada akhir suku kata. Konsonan /s/ yang berada di akhir suku kata dalam BMS mempunyai kesejajaran dengan konsonan /h/ dalam DMKP. Perubahan terhadap vokal yang muncul sebelum konsonan frikatif ini mungkin boleh berlaku, namun sekiranya vokal /i/ mendahului konsonan frikatif tersebut, maka tidak akan berlaku sebarang perubahan pada vokal tersebut (Asmah, 1985). Yang berikut merupakan contoh yang ditemui daripada hasil kajian lapangan mengenai perubahan konsonan /s/ dalam BMS kepada konsonan /h/ dalam DMKP:

Input	BMS	DMKP
/lepas/	[ləpas]	[ləpɛh]
/belas/	[bəlas]	[bolɛh]
/pedas/	[pɛdas]	[pɔdɛh]
/panas/	[panas]	[panɛh]
/kertas/	[kəʔtas]	[kotɛh]

Data di atas menunjukkan kesejajaran yang berlaku antara konsonan /s/ dalam BMS dengan konsonan /h/ dalam DMKP. Data ini menjelaskan pernyataan yang dinyatakan sebelum ini bahawa konsonan /s/ tidak boleh wujud pada akhir suku kata dalam DMKP. Selain konsonan /s/, vokal yang mendahului konsonan tersebut dalam BMS turut mengalami perubahan dalam DMKP.

(c) Konsonan /t/

Konsonan plosif /p, t dan ʔ/ boleh hadir pada awal, tengah dan akhir kata dalam DMKP. Namun begitu, terdapat keadaan, iaitu konsonan /t/ yang berada pada suku kata akhir perkataan digantikan dengan hentian glotis dalam dialek Kuala Pilah. Konsonan /t/ tersebut perlulah didahului oleh vokal /a/ terlebih dahulu (Asmah, 1985). Yang berikut merupakan contoh data yang diperoleh daripada kajian lapangan:

Input	BMS	DMKP
/tempat/	[təmpat]	[tɔmpɛʔ]
/empat/	[ɛmpat]	[ɔmpɛʔ]
/buat/	[buwat]	[buɛʔ]
/sempat/	[səmpat]	[sɔmpɛʔ]
/dekat/	[dəkat]	[dɔkɛʔ]

Berdasarkan data di atas, konsonan /t/ dalam BMS ditukarkan kepada hentian glotis [ʔ] di akhir kata hanya apabila konsonan tersebut didahului oleh vokal /a/. Vokal /a/ pula yang mendahului konsonan glotal ditukarkan kepada vokal /ɛ/.

Secara ringkasnya, dapat disimpulkan bahawa DMKP merupakan salah satu subdialek bahasa Melayu. Dalam DMKP, terdapat ciri-ciri bunyi yang menunjukkan perbezaan dari segi sistem atau susunan vokal dan konsonannya dan ciri-ciri inilah yang menjadikan dialek ini unik. Pemahaman tentang sistem fonem dalam DMKP dapat membantu dalam penyukuan suku kata.

ANALISIS DATA

Berdasarkan data yang telah diperoleh, DMKP terdiri daripada empat struktur suku kata yang boleh dikategorikan seperti yang berikut:

- (i) V
- (ii) KV

- (iii) VK
- (iv) KVK

Perbincangan tentang struktur suku kata dasar dalam DMKP akan dibahagikan kepada dua kategori. Pertama, perbincangan suku kata dasar yang bermula dengan konsonan, iaitu KV dan KVK. Kedua, suku kata dasar yang bermula dengan vokal, iaitu V dan VK. Pembahagian ini bertujuan untuk mengenal pasti sama ada dasar suku kata ini mempengaruhi kekangan yang membentuk suku kata.

Suku Kata yang Bermula dengan Konsonan

(i) Suku Kata KV

Bagi suku kata KV, konsonan di hadapan mewakili posisi onset dan vokal mewakili posisi nukleus. Dalam suku kata ini, tiada konsonan hadir selepas vokal, dan keadaan ini menunjukkan koda konsonan di akhir suku kata tidak dibenarkan.

Daripada KV inilah munculnya jenis pola suku kata yang lain, iaitu apabila K digugurkan akan muncul jenis suku kata V, apabila disisipkan K di koda akan menjadi KVK. Suku kata teras KV telah mewujudkan dua kekangan bagi syarat kepurnaan bentuk suku kata yang paling asas, iaitu ONSET dan *KODA (Zaharani, 2011).

ONSET

Setiap input perlu mempunyai onset

Kekangan onset mensyaratkan semua suku kata harus mempunyai onset atau dengan kata lain suku kata itu mesti dimulai dengan konsonan. Suku kata yang tidak mempunyai onset akan mengingkari kekangan ini. Bagi suku kata KV, suku kata ini juga tidak membenarkan kehadiran koda di akhir kata. Oleh itu, suku kata ini mengingkari kekangan *KODA yang didefinisikan seperti di bawah:

*KODA

Suku kata tidak boleh mempunyai koda

Barisan data yang dipaparkan dalam jadual di bawah ialah contoh bagi pola suku kata KV dalam DMKP yang diperoleh daripada kajian lapangan yang dilakukan:

Input	BMS	DMKP
/belas/	[bə.las]	[bə.ləh]
/dapat/	[da.pat]	[da.pɛʔ]
/sedap/	[sə.dap]	[sɔ.dap]
/gula/	[gu.lə]	[gu.lo]
/kuda/	[ku.də]	[ku.do]
/besar/	[bə.sa]	[bə.sa]

Selain contoh di atas, terdapat juga kata yang terbina daripada satu suku kata KV sahaja dalam DMKP, misalnya perkataan [jo] yang merupakan singkatan “je” daripada perkataan “sahaja” dalam BMS. Bagi menjelaskan data di atas, contoh suku kata [jo] dalam DMKP akan dianalisis dengan menggunakan susunan tatatingkat ONSET>> *KODA seperti dalam tablo yang berikut:

ONSET>>*KODA

/jo/	ONSET	*KODA
a. jo		
b. jol		*!
c. O	*!	
d. Ol	*!	*

Berdasarkan tablo di atas, kekangan yang dikemukakan untuk mendapatkan calon optimal merupakan kekangan asas suku kata. Bagi suku kata KV, kekangan ONSET adalah lebih dominan berbanding kekangan *KODA. Calon (a) telah dipilih sebagai calon optimal

kerana tidak mengingkari mana-mana kekangan. Calon (b) pula telah mengingkari kekangan pada tahap yang lebih rendah berbanding calon (c) yang mengingkari kekangan pada tahap yang tinggi, namun mematuhi kekangan yang rendah. Calon (d) pula telah mengingkari kesemua kekangan yang disenaraikan dalam tablo sekali gus menjadikan calon (d) terkeluar daripada pertandingan.

(ii) Suku Kata KVK

Bagi struktur suku kata dasar KVK, konsonan di awal suku kata mewakili posisi onset, manakala V pula mewakili posisi nukleus dan K di akhir suku kata menduduki posisi koda. Posisi onset boleh diwakili oleh mana-mana konsonan dan begitu juga dengan posisi nukleus boleh diwakili oleh mana-mana fonem vokal. Walau bagaimanapun, koda di akhir suku kata hanya boleh diwakili oleh konsonan. Yang berikut merupakan beberapa contoh pola suku kata KVK yang diperoleh daripada kajian lapangan:

Input	BMS	DMKP
/dekat/	[dəkat]	[kɛʔ]
/lepas/	[ləpas]	[lɔ.pɛh]
/sempat/	[səmpat]	[sɔm.peʔ]
/ikut/	[ʔikut]	[i.kot]
/manis/	[manɛs]	[ma.nih]
/pernah/	[pənəh]	[pɔ.nəh]
/empat/	[əmpat]	[ɔm.peʔ]

Bagi tujuan analisis, input [kɛʔ] telah dipilih. Calon yang berpotensi untuk menjadi output optimal ialah calon yang menepati pola suku kata DMKP, iaitu kekangan KV diwakili oleh calon (a), VK oleh calon (b), dan V oleh calon (d). Kekangan ONSET dan *KODA dipilih bagi menentukan bentuk suku kata asas KVK.

ONSET>>*KODA

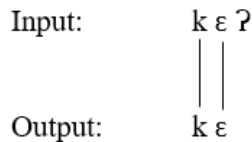
/kɛʔ/	ONSET	*KODA
a. $\text{☞ } k\varepsilon$		
b. $\varepsilonʔ$	*!	*
c. $\text{☺ } k\varepsilonʔ$		*
d. ε	*!	

Dalam tablo kekangan di atas, calon (b) dan (d) terkeluar daripada pertandingan kerana mengingkari kekangan onset pada tahap yang lebih tinggi. Calon (a) menjadi pemenang kerana tidak mengingkari mana-mana kekangan. Walau bagaimanapun, calon (a) bukanlah output yang sebenar. Calon sebenar, iaitu calon (c) telah mengingkari kekangan *KODA sekali gus tidak menjadi calon optimal. Oleh itu, kekangan yang lebih dominan daripada *KODA diperlukan bagi mengekang calon (a) daripada menang. Kelemahan calon (a) yang dapat dikenal pasti ialah, calon (a) telah menggugurkan segmen /ʔ/ daripada inputnya. Maka, kekangan bagi calon ini terletak pada kesetiaannya. Kekangan MAX-IO boleh digunakan untuk membenarkan calon (c) muncul sebagai calon optimum.

MAX-IO

Setiap segmen dalam input semestinya mempunyai koresponden dalam output (pengguguran segmen tidak dibenarkan)

Koresponden diagram pengingkar MAX-IO

ONSET >> MAX-IO >> *KODA

/kɛʔ/	ONSET	MAX-IO	*KODA
a. kɛ		*!	
b. ɛʔ	*!	*	*
c. $\text{☞}kɛʔ$			*
d. ɛ	*!	*	

Dengan memasukkan kekangan MAX-IO yang lebih dominan daripada *KODA, calon (c) telah berjaya muncul sebagai output yang optimal dan menewaskan calon (a), kerana calon (c) mengingkari kekangan pada tahap yang paling rendah. Oleh itu, kekangan bagi pola suku kata KVK dalam DMKP ialah: ONSET >> MAX-IO >> *KODA.

Suku Kata yang Bermula dengan Vokal

i. Suku Kata V

Seperti yang dinyatakan oleh McCarthy dan Prince (1993), kemunculan perkataan yang bermula dengan vokal merupakan suatu fenomena yang umum untuk semua bahasa di dunia ini. Hal yang sama berlaku dalam bahasa Melayu, iaitu suku kata awal suatu perkataan ini boleh wujud tanpa onset (Farid, 1980; Yunus, 1980).

Dalam DMKP, suku kata yang tidak mempunyai onset ini juga boleh wujud. Data di bawah menunjukkan kewujudan suku kata tanpa onset di lingkungan awal kata dalam DMKP:

Input	BMS	DMKP
/umor/	[u.mo]	[u.mɔ]
/oraN/	[o.ɣaŋ]	[ɔ.ɣaŋ]
/dua/	[du.wə]	[du.ɔ]
/ketua/	[kə.tu.wə]	[ko.tu.ɔ]
/dia/	[di.jə]	[di.o]

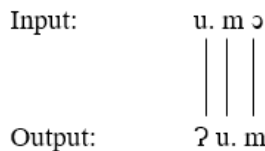
Data di atas menunjukkan DMKP membenarkan suku kata tanpa onsets wujud di awal dan akhir kata. Namun, tumpuan kajian adalah di awal kata sahaja kerana untuk menjelaskan output bagi pola suku kata V. Bagi tujuan analisis, [u.mɔ] telah dipilih sebagai input. Input [u.mɔ] secara dasarnya tidak memenuhi kekangan asas suku kata, iaitu onsets di awal suku kata pertama. Dalam hal ini, terdapat dua strategi yang boleh digunakan oleh calon untuk mematuhi kekangan onsets, iaitu melalui pengguguran dan penyisipan hentian glotis di awal suku kata seperti yang ditunjukkan oleh calon (c). Bagi menganalisis struktur suku kata ini, kekangan *KODA tidak lagi relevan kerana tidak diingkari oleh mana-mana calon.

Untuk menilai calon (c), kekangan yang digunakan untuk menghalang penyisipan berlaku ialah kekangan DEPENDENCE-IO yang merupakan kekangan dalam keluarga kesetiaan. Kekangan ini diletakkan pada tahap yang tinggi berbanding kekangan ONSET kerana dalam DMKP penyisipan lebih jarang berlaku.

DEP-IO

Setiap segmen dalam output mesti mempunyai koresponden dalam input (tiada penyisipan)

Koresponden diagram pengingkar DEP-IO

DEP-IO >> ONSET >> MAX-IO

/u.mɔ/	DEP-IO	ONSET	MAX-IO
a. ☺ u.mɔ		*!	
b. ☹ .mɔ			*
c. ʔu.mɔ	*!		

Dalam tablo kekangan di atas, calon (b) telah muncul sebagai pemenang kerana mengingkari kekangan pada tahap yang paling rendah. Walau bagaimanapun, calon (b) bukanlah calon optimal. Calon (a) yang merupakan output sebenar telah terkeluar lebih awal kerana mengingkari kekangan yang lebih tinggi. Calon (c) juga telah tewas kepada calon (b) kerana mengingkari kekangan pada tahap lebih tinggi. Kelemahan yang dikenal pasti dalam tablo ini ialah masih terdapat kekangan yang mengatasi kekangan ONSET dalam DMKP. Oleh sebab tepian kiri calon (b) dan (c) tidak sejajar dengan tepian kiri pada input, maka kekangan yang diingkari oleh kedua-duanya ialah kekangan JAJAR-KIRI. Kekangan ini merupakan satu kekangan antara muka fonologi dengan morfologi yang mensyaratkan bahawa tepian kiri suatu kata akar perlu sejajar dengan tepian kiri kata prosodi.

JAJAR-KIRI

Jajar (Kata, Kiri, σ , kiri)

Kekangan di atas menyatakan bahawa pinggir kiri suatu kata seharusnya selari dengan pinggir kiri suatu suku kata. Untuk memastikan JAJAR-KIRI dipatuhi sepenuhnya, kata yang bermula dengan vokal harus disukukatakan tanpa onsets dan ini mengingkari kekangan onsets. Sekiranya penyisipan glotis berlaku, kehadiran konsonan glotal yang bukan daripada pinggir kata, ketidaksejajaran antara pinggir suku kata dengan pinggir kata akan berlaku.

Kewujudan suku kata tanpa onsets di awal suku kata di lingkungan awal kata adalah supaya tepian kata akar dan tepian suku kata bersejajaran antara satu sama lain. Tablo menunjukkan bahawa jika berlaku pengguguran seperti yang ditunjukkan oleh calon (b), maka pinggir kata akan berada di luar suku kata. Jika berlaku penyisipan glotis, seperti yang ditunjukkan oleh calon (c), pinggir kata tersebut akan berada dalam suku kata.

JAJAR-KIRI >> DEP-IO >> ONSET >> MAX-IO

/u.mɔ/	JAJAR-KIRI	DEP-IO	ONSET	MAX-IO
a. ^σ u.mɔ			*	
b. .mɔ	*!			*
c. ʔu.mɔ	*!	*		

Berdasarkan tablo di atas, dapat dilihat calon yang tewas, iaitu calon (b) dan (c), kekangan JAJAR-KIRI telah diingkari kerana pinggir kata, dan pinggir suku katanya tidak berkesejajaran akibat proses pengguguran yang berlaku pada calon (b) atau dengan kehadiran hentian glotal melalui proses penyisipan yang berlaku pada calon (c). Calon (a) berjaya muncul sebagai pemenang kerana mengandungi pinggir suku kata yang berkesejajaran dengan input. Oleh itu, calon (a) berjaya muncul sebagai calon optimal walaupun calon (b) mengingkari kekangan pada tahap paling rendah.

ii. Suku Kata VK

Satu lagi struktur kata melibatkan pengingkar onset ialah struktur suku kata VK. Struktur suku kata ini lazimnya berlaku di tengah suku kata, tetapi boleh juga berlaku di awal suku kata. Antara contoh suku kata VK dalam DMKP yang diperolehi melalui kajian lapangan adalah seperti yang berikut:

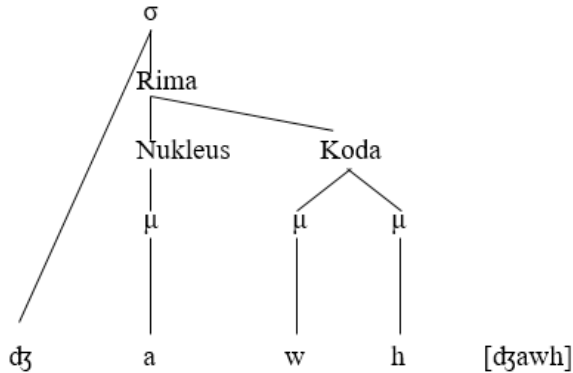
Input	BMS	DMKP
/tahun/	[ta.hon]	[ta.on]
/jauh/	[dʒa.woh]	[dʒa.ɔh]
/empat/	[əp.pat]	[om.pɛʔ]
/naik/	[na.eʔ]	[na.eʔ]

Menurut Adi Yasran (2011), vokal input yang berturutan seperti yang ditunjukkan dalam contoh di atas disukukatakan secara heterosilabik (dua suku kata) dengan mengekalkan hiatus (pengagihan dan urutan vokal kepada dua suku kata berasingan) dalam output. Pada suku kata ini, pengingkar onset yang berlaku adalah lebih jelas kerana proses ini berlaku di tengah kata yang didahului oleh vokal sebelumnya. Maknanya, kekangan JAJAR-KIRI tidak lagi relevan kerana suku kata yang ketiadaan onset tidak berlaku di pinggir kata.

Untuk menganalisis struktur suku kata ini, calon yang berpotensi untuk menjadi pemenang diletakkan sebagai output. Antaranya termasuklah calon (a) yang mengekalkan hiatus antara vokal, calon (b) yang mengalami pengguguran dan calon (c) yang mengalami penyisipan.

Terdapat juga calon yang tidak menunjukkan hiatus antara dua vokal yang menyebabkan penyukuan secara tautosilabik (satu suku kata) di posisi rima yang menghasilkan koda kompleks, iaitu calon (d).

Penyukuan yang menghasilkan koda kompleks:

Dalam rajah di atas, vokal rendah /ɔ/ dihubungkan dengan nodus koda dan membentuk koda kompleks bersama konsonan [h] kerana /ɔ/ direalisasikan sebagai geluncuran [w]. Oleh sebab calon (d) ini bukan calon optimal, maka perlu diwujudkan satu kekangan lain untuk menolak calon (d).

Kekangan yang sesuai untuk mengekang calon (d) ialah kekangan *KOMPLEKS daripada keluarga kekangan kebertandaan. Calon ini juga diletakkan pada tatatingkat yang tertinggi dalam tablo kekangan. Oleh sebab calon (d) mempunyai rentetan konsonan di bahagian koda, maka kekangan *KOMPLEKS ini boleh dikecilkan lagi kepada *KODAKOMPLEKS (Adi Yasran, 2011).

*KOMPLEKS

Tidak lebih daripada satu K atau V dihubungkan dengan sesuatu nodus suku kata.

*KODA KOMPLEKS

Tidak lebih daripada satu K dihubungkan dengan koda suku kata.

Yang berikut merupakan tablo analisis bagi suku kata VK:

*KODAKOMPLEKS >> DEP-IO >> ONSET >> MAX-IO

/dʒa.ɔh/	*KODA KOMPLEKS	DEP-IO	ONSET	MAX-IO
a. ☺ dʒa.ɔh			*!	
b. ☹ dʒah				*
c. dʒaʔoh		*!		
d. dʒawh	*!			

Tablo di atas menunjukkan calon (d) tewas dan terkeluar paling awal kerana mengingkari kekangan pada tahap yang paling tinggi. Calon (b) muncul sebagai pemenang kerana mengingkari kekangan tahap yang paling rendah. Walau bagaimanapun, calon (a) yang merupakan calon optimal gagal muncul sebagai pemenang kerana mengingkari kekangan yang lebih tinggi berbanding calon (b). Begitu juga yang berlaku kepada calon (c) yang mengingkari kekangan DEP-IO. Untuk membenarkan calon (a) muncul sebagai pemenang, kelemahan yang ada pada calon lain perlu dikenal pasti.

Kegagalan calon (a) untuk muncul sebagai pemenang adalah kerana masih terdapat calon lain yang mendominasi kekangan ONSET yang tidak dimasukkan ke dalam tablo, iaitu, KONTIGUITI. Kekangan ini didefinisikan oleh McCarthy dan Prince (1993) seperti yang berikut:

KONTIGUITI:

I-KONTIGUITI

Bahagian input yang berkoresponden membentuk satu untaian yang berdampingan.

O-KONTIGUITI

Bahagian output yang berkoresponden membentuk satu untaian yang berdampingan.

Kekangan di atas membezakan dua jenis kontiguiti. Kekangan I-KONTIGUITI tidak membenarkan pengguguran berlaku pada input pada posisi dalaman. Misalnya, apabila satu untaian /abc/ muncul sebagai [ac], maka I-KONTIGUITI telah diingkari, kerana [ac] bukan lagi satu untaian yang berdampingan. Walau bagaimanapun, kekangan ini tidak diingkari sekiranya proses pengguguran itu berlaku pada posisi pinggir, seperti /abc/ → [ab]. Hal ini dikatakan demikian kerana [ab] merupakan satu untaian yang berdampingan.

Pengingkaran O-KONTIGUITI pula akan berlaku sekiranya proses penyisipan berlaku pada posisi dalaman. Misalnya, /ac/ → [abc]. Walau bagaimanapun, sekiranya penyisipan ini berlaku di pinggir kata seperti /ab/ → [abc], maka keadaan ini tidak dianggap sebagai pengingkaran O-KONTIGUITI. Untuk membincangkan pembentukan suku kata VK, kedua-dua kekangan ini tidak perlu dibezakan. Pengguguran dan penyisipan [abc], ini tidak dianggap sebagai pengingkaran O-KONTIGUITI. Untuk membincangkan pembentukan suku kata VK, kedua-dua kekangan ini tidak perlu dibezakan. Pengguguran dan penyisipan yang berlaku kedua-duanya dikawal oleh satu kekangan umum, iaitu KONTIGUITI. Dengan itu, penggunaan kekangan KONTIGUITI telah berjaya mengekang kekangan yang lebih dominan daripada kekangan ONSET. Tablo yang seterusnya menunjukkan analisis yang membenarkan pengingkaran onset dalam DMKP.

*KODA KOMPLEKS >> KONTIGUITI >> DEP-IO >> ONSET >> MAX-IO

/jaɔh/	*KODA KOMPLEKS	KONTIGUITI	DEP-IO	ONSET	MAX-IO
a. ^o ja.ɔh				*	
b. jɔh		*!			*
c. jaʔɔh		*!	*		
d. jawh	*!				

Berdasarkan tablo tersebut, dapat dilihat walaupun calon (a) mengingkari kekangan ONSET, namun calon (a) berjaya muncul sebagai calon optimal kerana calon lain telah mengingkari kekangan di tahap yang lebih tinggi. Kekangan KONTIGUITI yang dimasukkan ke dalam tablo telah berjaya mengekang calon (b) dan (c).

KESIMPULAN

Berdasarkan penelitian terhadap data DMKP yang didapati daripada kajian lapangan di Kampung Ulu Gentam, Kuala Pilah, dapat dirumuskan beberapa perkara mengenai dialek ini. Antaranya termasuklah, dialek ini terbina daripada empat pola suku kata. Dua daripada pola suku kata tersebut bermula dengan segmen konsonan, iaitu, KV, KVK, dan dua pola lagi bermula dengan segmen vokal, iaitu, V dan VK. Pola suku kata yang terdapat dalam dialek Kuala Pilah ini adalah sama dengan pola suku kata yang ditemui dalam BMS (Zaharani, 1999). Oleh itu, untuk memperlihatkan perbezaan dialek ini berbanding BMS, maka diterapkan analisis TO untuk meneliti susunan tatatingkat kekangan yang membentuk struktur suku kata dalam DMKP. Dalam kerangka TO, proses penyukuan dihasilkan dengan cara memilih output yang optimal daripada seperangkat calon yang munasabah. Seterusnya, calon ini akan dinilai secara selari berdasarkan satu sistem kekangan yang disusun secara berhierarki. Calon yang mengingkari kekangan dalam hierarki secara minimal akan dipilih sebagai calon optimal dan diisytiharkan sebagai output yang sebenar. Kajian mengenai struktur suku kata dasar DMKP ini secara langsung telah dapat menyumbang dari aspek penghuraian struktur suku kata dialek tersebut secara teoretis dan hubungannya dengan struktur suku kata BMS.

RUJUKAN

- Adi Yasran Abdul Aziz. (2011). Suku kata dasar dialek kelantan berdasarkan teori optimaliti. *Jurnal Pengajian Bahasa Mei*.
- Ajid Che Kob. (1984). *Dialek geografi Pasir Mas*. Monograf 3. Institut Bahasa Kesusasteraan dan Kebudayaan Melayu. UKM.
- Asmah Haji Omar. (1985). *Susur galur bahasa Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ayatrohaedi. (1979). *Dialektologi: Sebuah pengantar. Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa*. Jabatan Pendidikan dan Kebudayaan: Jakarta.
- Chambers, J. K. & Trudgill. (1998). *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Farid M. Onn. (1980). *Aspect of Malay phonology and morphology: A generative approach*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Ibrahim Mustapa dan Ibrahim Daud. (Disember, 1990). Analisis dialek Daerah Kuala Pilah daripada aspek fonologi. *Dewan Bahasa*.
- Mohd Pilus Yunus. (Ogos, 1978). Dialek Negeri Sembilan dan dialek umum bahasa Melayu: suatu perbandingan dari sudut fonologi dlm. *Dewan Bahasa* 22:8.
- McCarthy J. & Prince, Alan M. (1993). *Optimality theory: Constraint interaction in generative grammar*. Ms., Rutgers University, New Brunswick, dan University of Colorado, Boulder.
- Pei, Mario A. dan Gaynor, Frank. (1960). *A dictionary of linguistics*. New Jersey: Adam & Co.
- Sharman Abu. (Disember, 1973). Satu tinjauan ringkas tentang bunyi-bunyi vokal dalam dialek Negeri Sembilan. *Dewan Bahasa*.
- Sharman Abu. (Jun, 1974). Sistem bunyi-bunyi konsonan dalam dialek Negeri Sembilan. *Dewan Bahasa*.
- Tan, Ta Sen. (1966). *Cheng Ho and Islam in Southeast Asia*. Institute of Southeast Asian Studies.
- Yunus Maris. (1980). *The Malay sound system*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Zaharani Ahmad. (Disember, 1999). Struktur suku kata dasar bahasa Melayu: pematuhan dan pengingkar onsets. *Dewan Bahasa*.
- Zaharani Ahmad. (2006). Kepelbagaian dialek dalam bahasa Melayu: analisis tatatingkat kekangan. *Jurnal e-Bangi*, 1:1 Julai-Disember.
- Zaharani Ahmad, 2011. Fonologi rangkap vokal dan kepelbagaian dialek Melayu: analisis teori optimaliti dlm. *Jurnal Pengajian Bahasa*, September.

Diperoleh (*received*): 1 Julai 2016

Diterima (*accepted*): 18 Oktober 2016